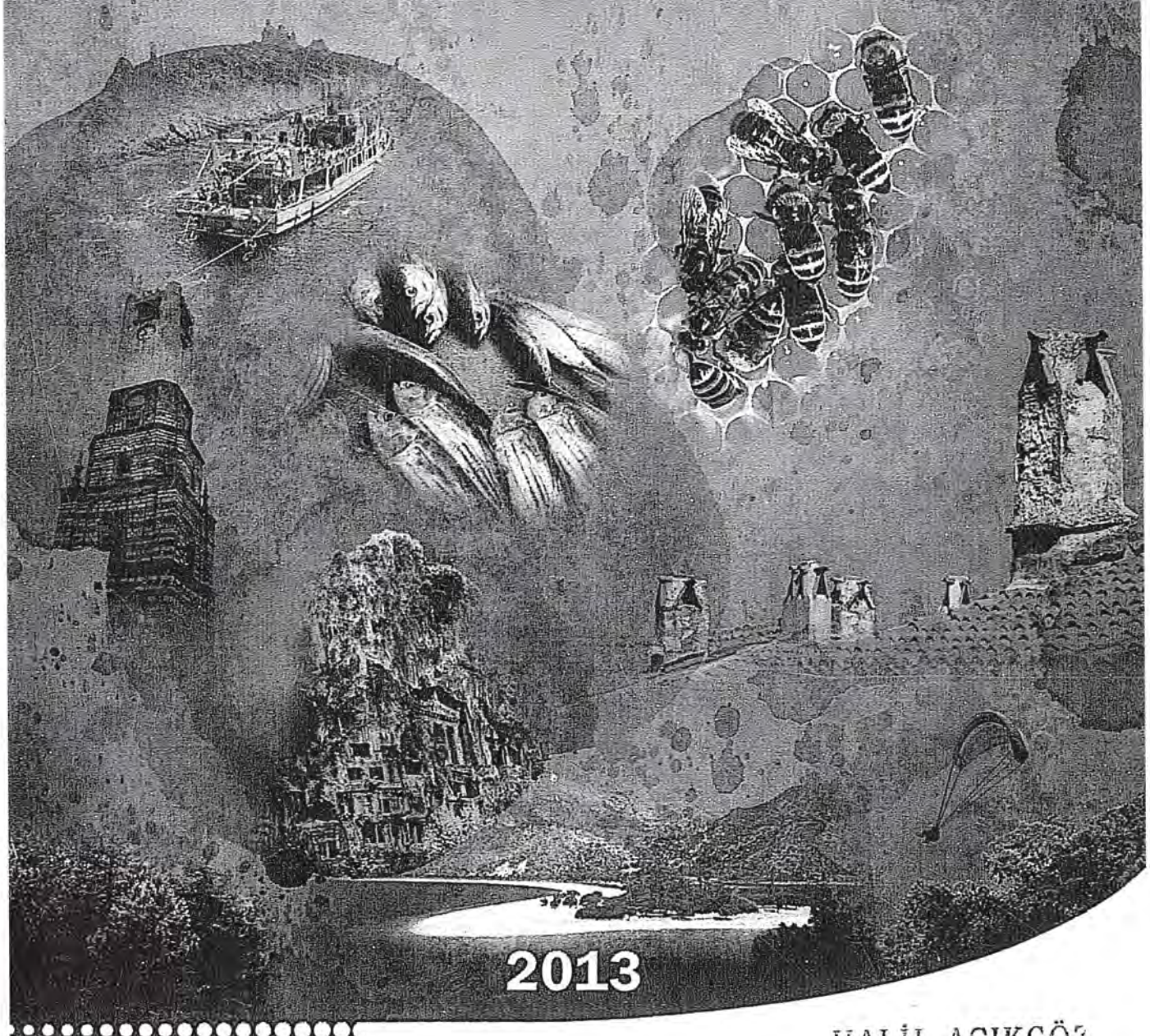
MUĞLA DEĞERLERİ SEMPOZYUMU

BİLDİRİ KİTABI

2013

HALİL AÇIKGÖZ
(HALİL AĞA)
(1952-2019)
Kütüphanesinden Bağıştı

HALİL AÇIKGÖZ
(HALİL AĞA)
(195?-2019)
Kütüphanesinden Bağıştır

Baskı ve Çilt

Baskı : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Basımevi

Baskı Adedi : 200 Ad.

Baskı sayısı : 1

Baskı Yılı : Kasım 2013

Şeyhülislam Ömer Lütfi Efendi'nin Bodrum'daki İzleri

Cengiz Gürbıyık
cengizgurbiyik@gmail.com

Özet

Muğla'nın Bodrum kazasına bağlı Sıravolos nahiyesinin Sandıma (Yalıkavak) köyünde 1817 yılında dünyaya gelen Ömer Lütfi Efendi, Osmanlı devletinin yüz on altıncı şeyhülislamıdır. İlk eğitimini doğduğu yerde tamamladıktan sonra İstanbul'a gelerek Akşehir'li Ömer Efendi'den icazet almış, ardından müderris olmuştur. 1865 yılından itibaren, Tophane Müftülüğü, Askeri Şura Müftülüğü, Üsküdar Vilayet Mahkemesi Başkanlığı ve İstanbul Kadılığı yapmış, 1889 yılında şeyhülislamlığa kadar yükselmiştir. Bu denli önemli görevlerde bulunan, İstanbul'da bir cami ile okul inşa ettiren ve hayır sahibi kişiliği ile bilinen Ömer Lütfi Efendi'nin doğup büyüdüğü topraklara yaptığı hizmetler bugüne kadar bilinmemekteydi. Doğum yeri olan Sandıma Köyü ve çevresi başta olmak üzere Bodrum Yarımadası'nda yaptığımız araştırmalar sonucu, bölgede Ömer Lütfi Efendi'ye ait çeşitli izlere rastlanmıştır. Babası Hacı Mehmet Efendi ve annesi Fatma Hanım adına inşa ettirdiği namazgahlı bir sarnıç ile dedesi Müftü Hacı Ömer Efendi tarafından inşa ettirilip daha sonra kendisi tarafından onartılan bir başka sarnıcın kitabesinde ve birkaç mezar taşında Ömer Lütfi Efendi'nin adı geçmektedir. Çalışmamızda, kitabe levhaları ve mezar taşlarında adına rastladığımız Ömer Lütfi Efendi'nin doğum yeri Bodrum ile olan ilişkisi incelenmekte ve inşa ettirmiş olduğu yapılar mimari açıdan değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şeyhülislam, Ömer Lütfi Efendi, Bodrum, Sandıma, Sarnıç, Mezartaşı.

Traces of Sheikh-al Islam Ömer Lutfi Efendi in Bodrum

Abstract

Ömer Lütfi Efendi, the 116th Sheik-al Islam of the Ottoman Empire, was born in the Sıravolos area of Bodrum, Muğla, in the Sandıma (Yalıkavak) village. After completing his primary education here, Ömer Lütfi Efendi travelled to Istanbul to receive ratification from Ömer Efendi of Akşehir and was appointed as a mudarris. Starting from 1865, Ömer Lütfi Efendi served at the Tophane Mufti's office, the Military Council Müfti's office and then as the chairman of the Üsküdar Vilayet Court and finally as the Kadı of Istanbul. In 1889 he was promoted to the post of Sheikh-al Islam. Ömer Lütfi Efendi, having served in such important posts, was known to be charitable and had commissioned a mosque and school in Istanbul, however his services to the place he had been born and bred were unknown until recently. Our research carried out in his place of birth, Sandıma village and the Bodrum peninsula revealed various traces of Ömer Lütfi Efendi. His name appears on a cistern and prayer room he commissioned on behalf of his father Hacı Mehmet Efendi and mother Fatma Hanım and the dedication of another cistern constructed by his grandfather Hacı Ömer Efendi that he later had restored as well as some gravestones in the area. In our study, we tried to reveal the relationship between Ömer Lütfi Efendi, whose name we see inscribed on buildings and gravestones, and his place of birth, Bodrum and examine the structures he commissioned from an architectural standpoint.

Keywords: Sheik-al Islam, Ömer Lütfi Efendi, Bodrum, Sandıma, Cistern, Gravestone.

Muğla'nın Bodrum kazasına bağlı Sıravolos nahiyesinin Sandıma (Yalıkavak) köyünde 1817 yılında dünyaya gelen Ömer Lütfi Efendi, Osmanlı devletinin yüz on altıncı şeyhülislamıdır (Altunsu, 1972, s. 216; Bodrumlu, 1996, s. 88). Babası Hacı Mehmet Efendi, dedesi Hacı Ömer Efendi'dir (İpşirli, 2008, s. 540). İlköğrenimini memleketi Bodrum'da tamamlamasının ardından İstanbul'a giderek ilmiyenin önde gelenlerinden ünlü bilgin Akşehirli Ömer Efendi'nin derslerine devam etmiş ve ondan icazet almıştır (Altunsu, 1972, s. 216; Özcan, 2007, s. 73). 1266/1849-50 yılında, girdiği sınavda başarılı olarak İptida-i Hâric derecesiyle Fatih Medresesi'nde müderrisliğe başlamıştır. Müderrisliği sırasında çok sayıda öğrenci yetiştirdiği, bunların arasında Arapkirli Hüseyin Avni ve Eğinli İbrahim Hakkı Efendi gibi önemli şahsiyetlere icazet verdiği bilinmektedir (Maden, 2011, s. 407).

Sultan Abdülaziz'in tahta çıkmasının ardından, oğlu şehzade Yusuf İzzeddin Efendi'ye hoca olarak tayin edilmiş ve 1282/1865-66 yılında Tophane Müftülüğüne atanmıştır. Terfi basamaklarını hızlı bir şekilde çıkan Ömer Lütfi Efendi, 1284/1867-68'de Tophane azalığı, hemen ertesi yıl ise Dâr-ı Şura-yı askeri müftülüğü görevlerine getirilmiştir. Bu sırada kendisine ilmiye sınıfında önemli bir rütbe olan ve İstanbul kadılığına geçişi sağlayan, Haremeyn payesi verilmiştir (Özcan, 2007, s. 73). Bu görevinin hemen ardından, 1292/1875-76 yılında İstanbul

kadılığına kadar yükselmiş, bu sırada Anadolu kazaskeri payesi alıp bir süre sonra fiilen Anadolu kazaskeri olmuştur (Altunsu, 1972, s. 216; İpşirli, 2008, s. 541). Hac görevini de bu dönemde yerine getirdiği belirtilmektedir (Maden, 2011, s. 407).

Ömer Lütfi Efendi tüm bu önemli görevlerin ardından, 16 Cemaziyelevvel 1306/18 Ocak 1889 tarihinde, Uryanizade Esad Efendi'nin yerine şeyhülislamlık makamına tayin edilmiştir (Altunsu, 1972, s. 216; İpşirli, 2008, s. 541). Osmanlı devlet teşkilât ve teşrifatında ilmiye, seyfiye ve kalemiye ile birlikte üç temel meslek grubundan ilmiyenin en üst makamı olan şeyhülislamlık, Osmanlı'nın sonuna kadar devletin en etkili ve itibarlı kurumlarından biri olmuştur (Kazıcı, 1979, s. 292-299; Fedayi, 1999, s. 447-452). İlmi hayatına müderris olarak başlayan Ömer Lütfi Efendi'nin, bağlı bulunduğu meslek grubunun en yüksek mevkii olan şeyhülislamlık makamına kadar yükselmesi dikkate değer bir gelişmedir. Bu makamda iki yıl, yedi ay, on sekiz gün görevde kalan Ömer Lütfi Efendi, 28-29 Muharrem 1309/3-4 Eylül 1891 tarihinde, Sadrazam Kıbrıslı Kamil Paşa hükümetiyle birlikte bu makamdan azledilmiştir (İpşirli, 2008, s. 541). Bu olayın ardından vekillerin çoğu İstanbul dışına sürgüne gönderilirken, Ömer Lütfi Efendi köşkünde gözlem altına alınmıştır (Özcan, 2007, s. 73).

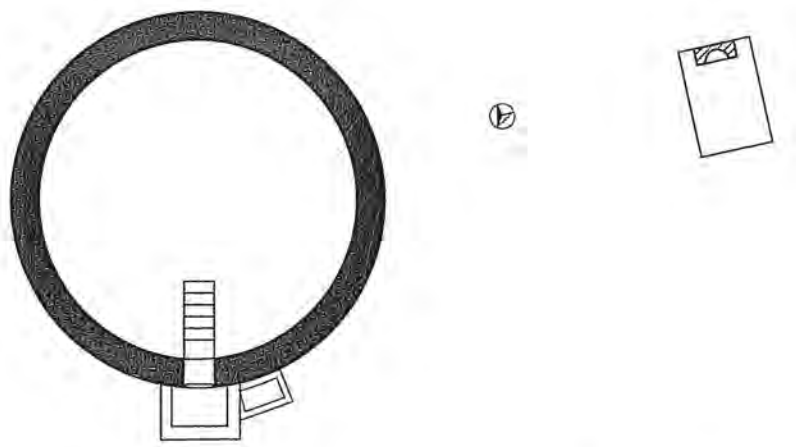
Şeyhülislamlıktan azlinin ardından kendini hayır işlerine adayan Ömer Lütfi Efendi, Üsküdar'da Küçük Çamlıca'nın doğu yakasında, küçük bir cami inşa ettirmiştir. Bodrumî Camii olarak anılan ve bulunduğu sokağa da adını veren bu yapı, beşik çatı ile örtülü dikdörtgen şekilli küçük bir harimden oluşmaktadır. Ahşap minaresi sonradan yıkılmıştır. Kitabesine göre yapının, II. Abdülhamid'in ihsanı ile 1309/1891-92 yılında inşa ettirildiği anlaşılmaktadır (Konyalı, 1976, s. 118). Yapıya ayrıca 1311/1893-94 yılında bir de çeşme eklenmiştir. 1970'li yıllarda camiyi ve çevresini ziyaret eden İ. H. Konyalı, caminin temiz ve bakımlı tutulduğunu ancak acilen tamire ihtiyacı olduğunu belirtmektedir. Konyalı ayrıca, caminin hemen bitişiğinde Ömer Lütfi Efendi'ye ait terk edilmiş ve harap durumda büyük ahşap bir konağın varlığından söz etmektedir (Konyalı, 1976, s. 119). Günümüzde bu konaktan herhangi bir iz kalmamıştır. Bunun yanında, 1999 yılında mevcut caminin hemen bitişiğine oldukça büyük boyutlu betonarme bir başka cami eklenmiştir. Ömer Lütfi Efendi tarafından inşa ettirilen mütevazı yapı, ne yazık ki yeni inşa edilen caminin ağırlığı altında ezilmekte, adeta yapının müştemilatı gibi görünmektedir. Caminin hemen karşısında, Ömer Lütfi Efendi'nin eşi Fatma Hanım tarafından inşa ettirilmiş ve günümüze yalnızca kitabesi ulaşabilmiş bir mekteb-i iptidainin varlığı bilinmektedir (İpşirli, 2008, s. 543). Kitabesine göre 1311/1893-94 yılında inşa edildiği anlaşılan yapı, 1925 yılından sonra meşruta olarak kullanılmıştır (Özcan, 2007, s. 74).

Kalan günlerini Çamlıca'daki köşkünde geçiren Ömer Lütfi Efendi, mezar taşındaki bilgilere göre 18 Zilkade 1314/20 Nisan 1897 tarihinde vefat etmiş ve inşa ettirdiği caminin haziresine defnedilmiştir (İpşirli, 2008, s. 542). Lahit şeklindeki mezarı günümüzde de cami avlusunda varlığını korumaktadır. Oğlu Faik Ahmet Efendi kendisinden önce vefat ettiğinden, geride eşi Fatma Münire Hanım ile Ayşe Refia ve Cemile isimlerinde iki kızı ve Ahmet Salahaddin Efendi adında bir torunu kalmıştır (Maden, 2011, s. 411).

Bu denli önemli görevlerde bulunan, İstanbul'da çeşitli yapılar inşa ettiren ve hayır sahibi kişiliği ile tanınan Ömer Lütfi Efendi'nin, doğup büyüdüğü topraklara yaptığı hizmetler bugüne kadar bilinmemekteydi. Doğum yeri olan Sandıma Köyü ve çevresi başta olmak üzere, Bodrum Yarımadası'nda yaptığımız araştırmalar sonucu bölgede Ömer Lütfi Efendi'ye ait çeşitli izlere rastlanmıştır.

Yalıkavak'ın ilk yerleşim yeri olan Sandıma Köyü, Yalıkavak Beldesi'nin yaklaşık 3 km güneyinde, denize hakim bir tepe üzerinde yer almaktadır. Günümüzde terk edilmiş durumda olan köyde, yöreye özgü harap vaziyetteki çok sayıda konut yapısı dikkat çekicidir. Sandıma; Müsgebi (Ortakent), Etrim ve Peksimet ile beraber Bodrum'un Sıravolos kazasına bağlı, bilinen en eski Türk köylerinden biridir (Çakmak, 2011, s. 17-26; Gökçe, 2008, s. 246-269; Yazıcı, 2002, s. 154,179, 247). Köy içerisinde ve köy mezarlığında, Ömer Lütfi Efendi'nin adının geçtiği herhangi bir yapıya ya da yakınlarına ait herhangi bir mezar taşına rastlanmamaktadır. Ancak köye çıkan yolun doğusunda, üzerindeki kitabe levhasından Ömer Lütfi Efendi tarafından inşa ettirildiği anlaşılan bir sarnıç dikkati çekmektedir.

Kuzeyden güneye hafif eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiş olan sarnıç, bölgede sıkça karşımıza çıkan sarnıçlara benzer şekilde dairesel plan tipindedir ve kubbe ile örtülüdür (Şekil 1, Resim 1).

Şekil 1- Sandıma Köyü, Şeyhülislam Ömer Lütfi Efendi Sarnıcı. Plan.

Kubbe üzerinde bir alem dikkati çekmektedir. İnşa malzemesi olarak kaba yonu taş kullanılmıştır. Günümüzde büyük ölçüde sıvalıdır. Kuzeybatısındaki dikdörtgen şekilli açıklıktan giriş sağlanan sarnıcın haznesine, altı basamaklı bir merdivenle inilmektedir. Yapının kuzey ve kuzeydoğu cephelerinde yağmur sularının arazi eğimi ile hazneye akmasını sağlayan birer su gözü bulunmaktadır. Bu gözler zamanla zeminin yükselmesiyle kapanmaya başlanmıştır. Su tutma özelliği devam eden sarnıcın giriş açıklığının hemen yanına hayvanların su ihtiyacını karşılamak amacıyla küçük bir yalak yerleştirmiştir.

Resim 1- Sandıma Köyü, Şeyhülislam Ömer Lütfi Efendi Sarnıcı. Kuzeyden genel görünüş. (2006).

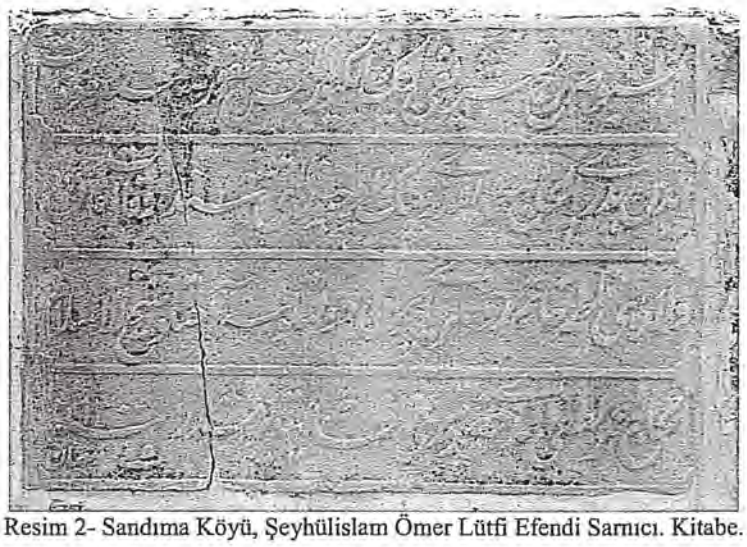
Sarnıcın giriş açıklığı üzerinde, dört satırlık mermer bir inşa kitabesi yer almaktadır (Resim 2). Kitabenin metni ve okunuşu şöyledir:

أشبو صرنجی شریفی بیك ایکیوز التمش طقوز سنه سنده وفات
ایدن پدری الحاج محمد افندی و بین اوچیوز التی سنه سنده وفات ایدن
والدهسی فاتمه خانم روحلری ایچون دولتلو سماحتلو شیخ الاسلام
الحاج عمر لطفی افندی حضرتلری انشا ایتدیرمشدر فی سنه ٥ رمضان ١٣٠٦

İş bu sarnıcı şerifi bin iki yüz altmış dokuz senesinde vefat
eden pederi el-hac Mehmet Efendi ve bin üç yüz altı senesinde vefat eden
validesi Fatma Hanım ruhları için devletlü semahatlü Şeyhü'l-İslam
el-hac Ömer Lütfi Efendi hazretleri inşa ettirmiştir fi sene 5 Ramazan 1306

Kitabeye göre sarnıç, 5 Ramazan 1306/5 Mayıs 1889 tarihinde, Şeyhülislam Ömer Lütfi Efendi tarafından, babası Mehmet Efendi ve annesi Fatma Hanım adına inşa ettirilmiştir. Ayrıca kitabeden babasının 1269/1852-53 yılında, annesinin ise sarnıcın inşa yılı olan 1306/1888-89'da vefat ettiği anlaşılmaktadır. Sarnıcın bir diğer

dikkat çekici özelliği, Ömer Lütfi Efendi'nin şeyhülislam oluşundan hemen beş ay kadar sonra inşa edilmiş olmasıdır.

Resim 2- Sandıma Köyü, Şeyhülislam Ömer Lütfi Efendi Sarnıcı. Kitabe.

Sarnıcın batısında, bölgedeki bazı sarnıçların yakınlarında da karşımıza çıkan, küçük bir namazgah bulunmaktaydı (Şekil 1, Resim 1,3). Birkaç yıl öncesine kadar nispeten korunmuş durumda olan namazgahın üzerine, ne yazık ki yakın bir geçmişte neredeyse bir tepe oluşturacak şekilde moloz yığılmıştır (Resim 4). Bu yüzden namazgahın son durumu hakkında yorum yapabilmek mümkün değildir.

Resim 3- Sandıma Köyü, Şeyhülislam Ömer Lütfi Efendi Sarnıcı'nın batısında yer alan namazgah. (2006).

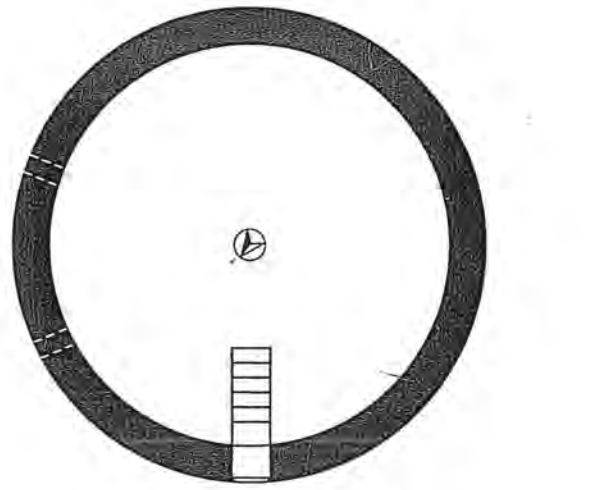

Resim 4- Sandıma Köyü, Şeyhülislam Ömer Lütfi Efendi Sarnıcı. Kuzeyden genel görünüş. (2013).

Namazgah, kuzeyden güneye doğru hafif eğimli bir arazi üzerine inşa edilmişti. Kabayonu taş ve moloz taşla oluşturulmuş, yaklaşık 40 cm yüksekliğinde bir zemin ve bir mihrap kaidesinden meydana gelmekteydi (Resim 3). Namaz kılınan taş döşeli zemin zamanla tahrip olmuştu. Mihrap kaidesinde de kırılmalar ve çatlaklar göze çarpmaktaydı. Moloz taşla inşa edilmiş olan enlemesine dikdörtgen kesitli mihrap kaidesi, yaklaşık 1 m yüksekliğindeydi. Kaide içerisindeki sivri kemerli, yarım daire kesitli mihrap nişi, çeyrek küre şekilli bir kavsarayla örtülüydü. Niş, sıvalı ve kireç badanalıydı.

İncelediğimiz bu yapı, menzil yolları üzerine inşa edilmiş ve ancak birkaç kişinin namaz kılabileceği büyüklükteki namazgâhlar grubuna girmektedir. Bu tür namazgâhların yakınında, bir çeşme, bir kuyu ya da bir sarnıç, ayrıca gölge vermesi için anıtsal bir ağaç bulunmaktadır (Akmaydalı, 1994, s. 123-143; Derman, 1975, s. 281-298; Tiryaki, 2006, s. 357-360). Taş veya tuğla ile oluşturulmuş basit bir döşeme zemini ve kıble yönünü gösteren bir mihrap taşından oluşan bu namazgâhların, namaz kılma işlevinin yanı sıra, gelip geçen yolcuların su ihtiyaçlarını karşılayıp, dinlenebildikleri sosyal birer yapı olduklarını söylemek mümkündür. Basit kuruluşlu ve küçük boyutlu olduklarından birçoğu ne yazık ki günümüze gelememiştir. Bodrum Yarımadası'nda incelediğimiz yapı dahil günümüze gelebilmiş toplam altı namazgahlı sarnıç bulunmaktadır (Gürbıyık, 2007, 240-268). Bölgede bilinen namazgâhların tümü bir sarnıcın yanında yer almaktadır. Tüm bunlar dikkate alındığında namazgâhın sarnıç ile birlikte inşa edildiğini düşünmek mümkündür.

Şeyhülislam Ömer Lütfi Efendi'nin adına, benzer şekilli bir başka sarnıç yapısında da rastlanmaktadır (Şekil 2, Resim 5). Sandıma'ya çok da uzak olmayan ve eskiden Farilya olarak anılan Gündoğan'ın, Köyiçi Mevkii, Yukarı Mahalle'sinde yer alan bu yapı, ne yazık ki yakın bir geçmişte büyük ölçüde tahrip olmuştur (Resim 6). Dikkate değer bilgiler içeren ve Ömer Lütfi Efendi'nin de adının geçtiği inşa kitabesi ise kayıptır.

Şekil 2- Farilya Köyü, Ömer Efendi Sarnıcı. Plan.

Birkaç yıl öncesine kadar sağlam durumda olan dairesel planlı yapının kubbesi, günümüzde tamamen çökmüştür. Yıkılmadan önce kısmen sıvalı olan kubbesinin üzerinde, diğer sarnıçta olduğu gibi bir alem bulunmaktaydı (Resim 5). Günümüzde, sarnıcın içi ve etrafı çöken kubbenin moloz yığınları ile doludur (Resim 6). Sarnıca giriş, kuzeybatısındaki dikdörtgen şekilli açıklıktan sağlanıyordu. Bu açıklık kısmen sağlam kalabilmiştir. Açıklığın üzerinde artık mevcut olmayan kitabe levhası bulunmaktaydı. Bugün yalnızca levhanın yerleştirildiği alanı görmek mümkündür. Sarnıcın haznesine inişi sağlayan altı basamaklı merdiven ise varlığını korumaktadır.

Resim 5- Farilya Köyü, Ömer Efendi Sarnıcı. (2006)

Resim 6- Farilya Köyü, Ömer Efendi Sarnıcı. (2013).

Sarnıcın giriş açıklığı üzerinde yer alan ancak günümüzde yerinde olmayan beş satırlık mermer kitabenin metni ve okunuşu şöyledir (Resim 7):

بودروم قصبه سی ناحیه لرندن سرالوص ناحیه سنده ١٢٣٦
تاریخنده وفات مفتی الحاج عمر افندینك فرلیا قریه سنده بنا ایلدیکی صو صرنجی
١٣٠٦ تاریخنده خفیدی شیخ الاسلام و مفتی الانام دولتلو سماحتلو
الحاج عمر افندینك تعمیر ایتمشدر حق تعالی حضرتلری طول عمر
و عافیت بیوروب نجه خیرات میراثه موفق بیورسون سنه ١٣٠٦

Bodrum Kasabası nahiyelerinden Seralos (Sıravolos) nahiyesinde 1236
tarihinde vefat müfti el-hac Ömer Efendi'nin Farilya Karyesi'nde bina eylediği su sarnıcı
1306 tarihinde hafidi Şeyhü'l-İslam ve müftiyü'l-enam devletlü semahatlü
el-hac Ömer Efendi'nin tamir etmiştir hak teala hazretleri tul ömür
ve afiyet buyurub nice hayrat ve müberrata muvaffak buyursun sene 1306

Kitabeye göre, Ömer Lütfi Efendi'nin 1236/1820-21'de vefat eden dedesi Ömer Efendi tarafından inşa ettirilen su sarnıcının, 1306/1888-89 yılında Ömer Lütfi Efendi tarafından tamir ettirildiği anlaşılmaktadır. Ömer Lütfi Efendi'nin 16 Cemaziyelevvel 1306/18 Ocak 1889 tarihinde şeyhülislam olduğunu dikkate alarak sarnıcın tamirini 1889 yılı içerisine tarihleyebiliriz. Kitabenin dikkat çekici diğer yanı, dede Ömer Efendi'den müftü olarak bahsedilmesidir.

Resim 7- Farilya Köyü, Ömer Efendi Sarnıcı. Kitabe.

Bölgede, bahsettiğimiz mevcut iki sarnıç dışında, Ömer Lütfi Efendi'nin adının geçtiği herhangi başka bir yapıya rastlanmamıştır. Doğduğu köy olan Sandıma'da, XIX. yüzyıla tarihlediğimiz ve günümüzde kısmen harap durumda iki ayrı cami bulunmaktadır (Gürbıyık, 2007, s. 110-124). Bu yapıların birbirlerine çok da uzak olmayan mesafede yer almaları dikkat çekicidir. Ancak kitabeleri günümüze ulaşamadığından, Ömer Lütfi Efendi ile bir bağlarının olup olmadığını söylemek mümkün değildir.

Sarnıç kitabelerinin dikkat çeken bir özelliği, Ömer Lütfi Efendi'nin annesi, babası ve dedesinin ölüm tarihlerinin verilmiş olmasıdır. Sandıma Köyü mezarlığında yaptığımız araştırmalarda, Ömer Lütfi Efendi ile bağı olan herhangi bir isme rastlanmasa da Sandıma'nın yalısı konumundaki Yalıkavak'ın eski mezarlığında, yakınlarına ait mezar taşlarına ulaşmak mümkün olmuştur. Yalıkavak belde merkezinde yer alan mezarlıkta, yakın tarihli gömülerin yanında, dağınık bir şekilde XVIII. ve XIX. yüzyıla ait mezar taşlarına da rastlanmaktadır. Bu taşların bir bölümü, çalınma tehlikesine karşı mezarlığın kuzeyinde toplanmış ve betonla sabitlenmiştir. Bahsedeceğimiz mezar taşları da bu bölümde yer almaktadır.

Mezar taşı sırasının hemen önünde, Ömer Lütfi Efendi'nin annesi Fatma Hanım'a ait olduğu anlaşılan bir mezar taşı dikkati çekmektedir (Resim 8). Alttan üste doğru, her iki yönden hafifçe genişleyerek devam eden mezar taşının dikdörtgene yakın gövdesini ve tepelik kısmını, yarım yuvarlak kemer biçimli bir bordür ayırmaktadır. Bordürün üst tarafındaki tepelik kısmında, merkezde ayçiçeği benzeri bir motif ve ortasında ay yıldız bir kabartma dikkati çekmektedir. İki yanda ise stilize edilmiş akantus yaprakları ve dört yapraklı birer yonca motifi yer almaktadır. Talik ile yazılmış kitabe, sağdan sola doğru yükselen dokuz satırdan oluşmaktadır. Her bir satır dikdörtgen çerçeveler içerisine alınmıştır. Kitabenin metni ve okunuşu şöyledir:

هوالبا قی
مفتی الحاج عمر افندی مرحومك
کریمه سی ومفتی الانام و شیج الاسلام
الحاج عمر لطفی افندینك والده سی
اولوب بیك اوچیوز التی
سنه سی ربیع الاخر ك اون
بشنجی کونی ارتحال د ار بقا
ایدن فاطمه خانمك روحنه فاتحه
سنه ١٥ ربیع الاخر ١٣٠٦

Hüve'l Bâki
müfti el-hac Ömer Efendi merhumun
kerimesi ve müftiyü'l-enam ve Şeyhü'l-İslam
el-hac Ömer Lütfi Efendi'nin validesi
olup bin üç yüz altı
senesi Rebiülahir'in on
beşinci günü irtihal-i dar-ı beka
eden Fatma Hanım'ın ruhuna fatiha
sene 15 Rebiülahir 1306

Kitabeden Ömer Lütfi Efendi'nin annesi Fatma Hanım'ın, 15 Rebiülahir 1306/19 Aralık 1888 tarihinde vefat ettiği anlaşılmaktadır. Bu tarihe göre Fatma Hanım, Ömer Lütfi Efendi'nin şeyhülislam oluşundan bir ay kadar önce vefat etmiştir. Ancak kitabede Ömer Lütfi Efendi'den Şeyhülislam olarak bahsedildiği görülmektedir. Muhtemelen Fatma Hanım'ın mezartaşı, vefatından bir süre sonra hazırlanmıştır.

Resim 8- Ömer Lütfi Efendi'nin annesi Fatma Hanım ve kız kardeşi Raziye Hanım'a ait mezar taşları.

Fatma Hanım'ın mezar taşının hemen yanında bulunan bir başka mezar taşı ise, Ömer Lütfi Efendi'nin kız kardeşine aittir (Resim 8). Diğer taşa benzer şekilde, alttan üste doğru, her iki yönden hafifçe genişleyerek devam eden mezar taşının dikdörtgene yakın gövdesini ve tepelik kısmını, yarım yuvarlak kemer biçimli bir bordür ayırmaktadır. Bordürün üst tarafındaki tepelik kısmında, merkezde yer alan üç iri çiçek motifi etrafında gelişen akantus yapraklı süslemeler bulunmaktadır. Akantus yaprakları, çiçek motiflerinin etrafında gelişip uçları aşağı doğru kıvrılarak verilmiştir. Talik ile yazılmış kitabe, sağdan sola doğru yükselen dokuz satırdan oluşmaktadır. Her bir satır dikdörtgen çerçeveler içerisine alınmıştır. Kitabenin metni ve okunuşu şöyledir:

حوالحی الباقالزی لا یموت
هزا قبر السیدة راضیه خانم التی
هی بنت الحاج محمد افندی مولانا ابن
الحاج عمر و اخت حضرت شیح الاسلام
و مفتی الانام الحاج عمر لطفی افندی
اللهم اجعل السیدة المرحومته
المغفورالها و اجعله نألا لشفاعته
المصتفی صلی الله تعالی علیه وسلم
فی سنه ١٣١٤جمازی الاول

Hüve'l-Hayyü'l Bâki ellezî lâ-yemût
haza kabri esseyidetü Raziye Hanım illeti
hiye binti elhac Mehmed Efendi Mevlana ibn
el hac Ömer ve uht-ı hazreti Şeyhü'l-İslam
ve müftiyü'l- enam el-hac Ömer Lütfi Efendi
Allahhümme ecil es-seyyidetü el-merhumetü
el mağfurun leha ve ecilha nailen lişefaatihi
el Mustafa sallallahü teâlâ aleyhi ve sellem
fi sene 1314 Cemaziyelevvel

Kitabeden, Raziye Hanım adındaki kız kardeşinin Ömer Lütfi Efendi'den yaklaşık beş ay kadar önce, Cemaziyelevvel 1314/Ekim-Kasım 1896 yılında vefat ettiği anlaşılmaktadır.

Ömer Lütfi Efendi'nin Babası Mehmed Efendi'ye ait olması muhtemel bir diğer mezar taşı ise, sabitlenmiş taşların ikinci sırasında yer almaktadır (Resim 9). Taşın üst kısmı, yatay ve diagonal destarlı sarık şeklinde bir başlığa sahiptir. Alttan üste doğru hafifçe genişleyen mezar taşının gövdesi, dikdörtgene yakın şekillidir. Boyun

kısmının altında kitabe dizileri sıralanmaktadır. Kitabeler dikdörtgen çerçeveler içinde, sekiz satır halinde kabartma görünümünde verilmiştir. Kitabenin metni ve okunuşu şöyledir:

هوالبا قی
یا الهی اول مبارك اسم پاکین عزتی
هم رسولك فخر عالم شاه کونین حرمتی
ایله قبرم روضه جنت یااله العالمین
کیجه کوندز ایلسونلر حور غلمان خزمتی
المرحوم و المغفور له المحتاج الی
رّبه عفو الصمد الحاج عمر اغا زاده
الحاج محمد اغا روحنه الفاتحه
سنه ٥ را ١٢٦٩

Hüve'l Bâki
yâ ilâhi ol mübârek ism-i pâkin izzeti
hem resûlün fahr-i âlem şâh-ı kevneyn hürmeti
eyle kabrim ravza-i cennet yâ ilâhe'l-âlemîn
gece gündüz eylesinler hûr-u gılman hizmeti
el-merhum ve el-mağfurun-lehu el-muhtac ila
rabbihi-afvi's-Samed el-hac Ömer Ağa zade
el-hac Mehmed Ağa ruhuna el Fatiha
fi sene 5 Rebiülevvel 1269

Mezar taşından Mehmet Ağa'nın, 5 Rebiülevvel 1269/17 Aralık 1852 tarihinde vefat ettiği anlaşılmaktadır. Kitabede Ömer Lütfi Efendi'nin adı geçmemektedir. Ancak, Mehmed Ağa'nın baba isminin Ömer olması, bunun yanında Ömer Lütfi Efendi tarafından inşa ettirilen sarnıç kitabesinde de aynı ölüm yılının verilmesini dikkate alarak bu mezar taşının Ömer Lütfi Efendi'nin babasına ait olabileceğini söyleyebiliriz. Kitabede ilginç olan Ömer Lütfi Efendi'nin babası ve dedesinden Efendi değil Ağa olarak bahsedilmesidir.

Resim 9- Ömer Lütfi Efendi'nin babası Mehmed Efendi'ye ait olabilecek mezar taşı.

Ömer Lütfi Efendi tarafından inşa ettirilen ve yenilenen incelediğimiz her iki sarnıcın da inşa yılının 1306/1889 olması dikkat çekicidir. Ömer Lütfi Efendi'nin şeyhülislam olduğu 1306/1889 yılı, aynı zamanda annesi Fatma Hanım'ı kaybettiği tarihtir. Nitekim yapıların inşa kitabelerinde ve annesi Fatma Hanım'ın mezar taşında da Ömer Lütfi Efendi'den şeyhülislam olarak bahsedilmektedir. Ömer Lütfi Efendi, muhtemelen annesinin vefat haberinin ardından -belki kendisi de bizzat doğduğu topraklara gelerek- annesinin mezar taşını hazırlatmış, annesi ve babası adına bir sarnıç inşa ettirmiş ve yine aynı yıl dedesinin inşa ettirdiği sarnıcı da onartmıştır. İnşa

kitabeleri ve mezar taşlarındaki ilgi çekici diğer bir husus da dede Ömer Efendi'den müftü olarak bahsedilmesidir.

Annesi Fatma Hanım, kızkardeşi Raziye Hanım ve muhtemelen babası Mehmed Efendi'ye ait olan mezar taşları, günümüzde Yalıkavak mezarlığında bulunmaktadır. Ancak dedesi Ömer Efendi tarafından inşa ettirilip Ömer Lütfi Efendi tarafından tamir ettirilen sarnıç ne yazık ki büyük ölçüde yıkılmış, kitabesi de yerinden alınmıştır. Sandıma Köyü girişinde yer alan sarnıcın yanında bulunan namazgah ise molozla örtülerek tahrip edilmiştir.

Tüm bu izler, devletin önemli kademelerinde görev yapmış, ilmiye sınıfının en üst mertebesine kadar yükselmiş ve ömrünün büyük bir kısmını İstanbul'da geçirmiş bir Bodrumlu olan Ömer Lütfi Efendi'nin, doğup büyüdüğü toprakları unutmadığını göstermektedir. Ancak bölgede gün geçtikçe artan endişe verici tahribat, bu izleri de silmek üzeredir.

KAYNAKÇA

Altunsu, A. (1972). *Osmanlı Şeyhülislamları*. Ankara: Ayyıldız Matbaası A.Ş.

Akmaydalı, H. (1994). Mihraplı ve Minberli Namazgahlarımız. *Vakıflar Dergisi*, XXIII, 123- 143.

Bodrumlu, A. G. (1996). *Bodrum Tarihi*. haz. A. İnan- R. Özgürel. Ankara: Bosav Yayınları.

Çakmak, Ş. (2011). Menteşe Beyliği ve Osmanlı Dönemlerinde Strobilos. *Sanat Tarihi Dergisi*, XX, 17-26.

Derman, M. U. (1975). Osmanlı Devri Şehir ve Menzil Yollarında İstirahat ve İbadet Yerleri (Namazgâhlar). *Atatürk Konferansları*, V, 281-298.

Fedayi, C. (1999). Osmanlı Devleti'nde Şeyhülislamlık Kurumu. *Osmanlı*, 6, 447-452.

Gökçe, T. (2008). Müstakil bir İdari Birim Olarak Bodrum İlçesinin Öncüsü: XVI. Yüzyılda Sıravolos Kazası. *Uluslararası 1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu Bildirileri*, 239-276. Bodrum.

Gürbıyık, C. (2007). *Bodrum Yarımadası'ndaki Türk Eserleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

İpşirli, M. (2008). Bodrumlu Şeyhülislam Bodrumî Ömer Lutfi Efendi, *Uluslararası 1522-2007 Osmanlılardan Günümüze Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu Bildirileri*, 539-545. Bodrum.

Kazıcı, Z. (1979). Osmanlılarda Şeyhülislamlık Müessesesi. *Diyanet Dergisi*, 5, 292-299.

Konyalı, İ. H. (1976). *Abideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi I*. İstanbul: Türkiye Yeşilay Cemiyeti Yayınları.

Maden, F. (2011). Bodrumlu Şeyhülislam Ömer Lütfi Efendi, (1817-22 Nisan 1897), *II. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu Bildirileri*, 407-416. Bodrum.

Özcan, T. (2007). Ömer Lutfi Efendi. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (C. 34, s. 73-74). İstanbul: *Türkiye Diyanet Vakfı*

Tiryaki, Y. (2006). Namazgâh. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (C. 32, s. 367-360), İstanbul: *Türkiye Diyanet Vakfı*.

Yazıcı, M. (2002). *XVI. Yüzyılda Batı Anadolu Bölgesi'nde (Muğla, İzmir, Aydın, Denizli) Türkmen Yerleşimi ve Demografik Dağılım*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.